

Gedeputeerde Wouter de Jong van Milieu en Duurzaamheid:

‘LaMi is een succesformule’

Gedeputeerde Staten van Utrecht leggen momenteel de laatste hand aan het ambitieuze programma ‘Duurzame landbouw en milieu’. Volgens verantwoordelijk gedeputeerde Wouter de Jong blijft in de uitvoering een belangrijke rol weggelegd voor LaMi. Hij prijst de laagdrempelige werkwijze van de organisatie en de aandacht voor economische duurzaamheid.

De land- en tuinbouw heeft wel degelijk toekomst in Utrecht en die toekomst wordt mede veiliggesteld door het programma ‘Duurzame landbouw en milieu’. ‘Het programma vertaalt alle wettelijke eisen op milieugebied naar de Utrechtse situatie’, legt gedeputeerde Wouter de Jong uit. ‘De Kaderrichtlijn Water, het mestbeleid, de Nitraatrichtlijn... Aan de hand van het programma willen we samen met de sector voorbeeldprojecten starten, die ervoor zorgen dat boeren en tuinders in Utrecht aan de wettelijke normen gaan voldoen. Maar het programma bevat ook onze eigen ambities. Als provincie streven we naar een duurzame land- en tuinbouw: een landbouw die gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten niet afwentelt, waarin kringlopen gesloten zijn en die zoveel mogelijk gebruikmaakt van natuurlijke hulpbronnen. Ook hierbij zijn voorbeeldprojecten het middel om zaken als duurzaam bodembeheer, functionele agrobiodiversiteit en duurzame

stallen te integreren in de bedrijfsvoering van boeren en tuinders in Utrecht.’

Energiescans

Volgens De Jong blijft bij de duurzame plannen een belangrijke rol weggelegd voor LaMi, dat niet voor niets ook betrokken is bij de uitvoering van de Agenda Vitaal Platteland (AVP). ‘Met succesvolle projecten heeft LaMi de afgelopen jaren bewezen dat het in staat is om via bewustwording gedragsverandering te realiseren. Op laagdrempelige wijze en, heel belangrijk, met veel aandacht voor economische duurzaamheid. De 200 energiescans die we via LaMi aan de melkveehouderij aanbieden, zijn daar een goed voorbeeld van. Gemiddeld blijkt via *quick wins* een besparing van duizend euro per jaar mogelijk. Een veehouder die zich dat realiseert en ermee aan de slag gaat, staat meteen ook meer open voor duurzame energieproductie, bijvoorbeeld via zonnepanelen op het dak van zijn stal.’

Een duurzame landbouw, benadrukt De Jong, heeft absoluut toekomst in Utrecht. ‘Het landelijk gebied dat we nog hebben, willen we zoveel mogelijk open en groen houden. In dit verband heb ik de waterberging nog niet genoemd. Dit kan agrarische bedrijven die anders net geen bestaansrecht hebben, aan extra inkomsten te helpen.’

Productielandbouw

Ook voor boeren en tuinders die weinig op hebben met toerisme en recreatie, waterberging en energieteelten, is volgens de gedeputeerde een toekomst weggelegd in Utrecht. ‘Maar alleen als ze hun productiemethoden verduurzamen. Veel LaMi-projecten in de fruitteelt zijn gericht op de vermindering van het gebruik van middelen en energie op bedrijven die willen concurreren op de vrije wereldmarkt. De afgelopen jaren is er op middelen- en energiereductie al veel bereikt, zonder dat dit ten koste is gegaan

Wouter de Jong

van de productie of de rentabiliteit.’ Hoewel LaMi inmiddels door de provincie wordt gefinancierd, beschouwt De Jong de organisatie nog steeds als een co-productie tussen de provincie en de land- en tuinbouw. ‘Ik hecht er veel waarde aan dat het programma van LaMi wordt besproken met vertegenwoordigers van de sector. En dat de organisatie niet in het provinciehuis in Utrecht zit, maar in Streekhuis Kromme Rijn in Werkhoven. Dat bevordert de laagdrempeligheid en daarmee de effectiviteit van LaMi. Het is een succesformule, vind ik, die in andere sectoren van het MKB navolging verdient.’

Aanjager in vogelvlucht

Milieugedeputeerde Wouter de Jong: ‘LaMi is succesformule’

Tienstappenplan voor duurzame stalbouw

Kwaliteitsfruit uit de Kromme Rijnstreek

Direct zaaien maïs biedt perspectief

Vrijloopstallen in provincie Utrecht

Het project ‘Vrijloopstallen voor melkvee in Utrecht’ wil de duurzaamheid van de melkveehouderij in deze provincie versterken. De vrijloopstal is erop gericht het dierenwelzijn te verbeteren en de levensduur van het melkvee te verlengen. Koeien krijgen meer ruimte en bewegingsvrijheid en hebben minder klauwproblemen door zachte bodems. Daarnaast verminderen vrijloopstallen emissies, passen ze door hun openheid beter in het landschap en verlagen ze de kostprijs. De andere mest die vrijloop-

stallen opleveren, zal ook bijdragen aan een betere bodemvruchtbaarheid. Proefboerderij Zegveld testte afgelopen jaar een zogenoemde toemaakbodem met bagger en riet. Mogelijk wordt dit jaar kleibagger gebruikt, wat iets lossere is en minder versmeert dan kleibagger. Op deze bodem zal ook de ammoniakemissie worden gemeten. Een paar boeren zullen vanuit het project worden begeleid bij het ontwerp van de stal en het realiseren van een praktisch haalbare bodem. De bedrijven zullen worden

gevolgd met aandacht voor dierprestaties, kwaliteit van de bodem en arbeid en economie.

Melkveehouders die een innovatieve en duurzame stal willen bouwen, informeer nu naar de mogelijkheden van ondersteuning die LaMi u biedt in het ontwerp van uw stal. We zoeken nog enkele veehouders die een stal willen bouwen die innovatief en duurzaam is en dus klaar voor een gezonde toekomst! Geef u nu op via de bon of mail of bel Wytze Brandsma.

Plattelandontwikkeling blijft leuk

‘Aha, dat zijn dus de leuke dingen die je in het weekend gaat doen’, was mijn reactie toen mijn collega’s mij destijds wegwijs maakten in de plattelandontwikkeling. Nu we een paar jaar verder zijn, weet ik dat er aardig wat bij komt kijken voordat we als consumenten het platteland kunnen beleven. Voor de ondernemer natuurlijk, die de (financiële) uitdaging aangaat om een verbredingstak op te starten. En voor mij als ambtenaar om erop te letten dat er sprake is van projecten die kunnen voortleven na een eenmalige subsidie. Duidelijk is me ook geworden dat het bruist van het ondernemerschap in de provincie.

Ik zie het als een uitdaging om de meestal losstaande projecten, die via de programabureaus bij de provincie komen, met elkaar te verbinden. In de praktijk kan dit betekenen dat ondernemers gezamenlijk arrangementen aanbieden en daarvoor een professionele organisatie opzetten. De ondernemers waarderen het meedenken eigenlijk altijd en hebben er ook begrip voor dat een subsidie in principe eenmalig moet zijn.

De markt lijkt de afgelopen jaren inmiddels aardig bediend met activiteiten in het landelijk gebied. Nu is het zaak om aan andere doelgroepen te gaan denken of te ko-

men met iets heel nieuws. De komende jaren krijgen bijna alle Utrechtse gemeenten te maken met een sterke toename van het aantal 65-plussers. Een belangrijk gegeven! Activiteiten voor kinderen blijven voorlopig ook nog wel in trek. In België heb ik eens een fantastisch blotevoetenpad gelopen met mijn kinderen. Het pad is het hele jaar door open.

Beste ondernemer, iets voor u?

Madeleine Gerretsen, Afdeling Groen, Provincie Utrecht

Tienstappenplan voor duurzame stalbouw

70 veehouders volgden een cursus binnen het project 'Bouwen of Verbouwen – Duurzame melkveestallen in Utrecht Oost/De Gelderse Vallei'. Ze gingen bovendien in discussie met elkaar en met deskundigen om tot de voor hen optimale stal te komen. En ook de processen eromheen, zoals het vergunningentrajec, kregen aandacht.

De melkveesector staat niet stil. Veehouders zijn bezig zichzelf verder te ontwikkelen, innovaties vinden plaats met als resultaat de koeientuin en de toemaakstal/compoststal. In een cursus, die zo'n 70 melkveehouders volgden, is aandacht besteed aan een scala aan onderwerpen, waaronder de Maatlat Duurzame Veehouderij (MDV). Een aan-

tal veehouders heeft inmiddels volgens deze maatlat gebouwd. De nieuwe stallen zijn duurzaam voor de koeien, de boer en het milieu. Het project leverde bovendien een tienstappenplan op, dat interessant is voor elke veehouder die wil gaan bouwen of verbouwen. Het project was een initiatief van de Utrechtse Federatie van VVB's, ETC en LaMi.

De bouw van een nieuwe stal betekent veel keuzes maken.

Stappenplan

1. Bouwen of verbouwen?

Ga bij uzelf te rade waarom u de stal wilt (ver)bouwen. Strookt dit met uw toekomstplannen? Biedt de huidige locatie voldoende kansen? Zijn er alternatieven? Heeft u al een kostenindicatie voor de (ver)bouw? En wat zijn de consequenties voor uw lasten van komende jaren, zeker bij een schommelende melkprijs? Bespreek uw ideeën met uw adviseurs, uw personeel en collega's die onlangs hebben gebouwd. Licht buren en andere betrokkenen in de omgeving vroeg in over uw plannen en betrek ze erbij. Draagvlak kan doorslaggevend zijn voor al dan niet kunnen bouwen.

2. Erfinrichting

Hoe past de (ver)bouw in de toekomstige bedrijfsopzet? Denk hierbij ook aan logistieke zaken als voeropslag en dierrouting. Denk ook na over zaken als (toekomstige) mestopslag, melkmethode (melkstal of robot) en de plaatsing van uw woonhuis. Is uw erf efficiënt ingericht voor de toekomst? Wilt u de koeien nog weiden (op de huis-kavel)? Hoe kan dit efficiënt met een grote veestapel?

3 Ontwerp van de stal

Hou bij het ontwerp van uw stal rekening met:

- omgevingsfactoren. Zijn er belemmeringen vanuit het bestemmingsplan? Liggen er natuurgebieden in de buurt? Denk ook aan doorgroei mogelijkheden en de positie van de stal ten opzichte van de windrichting;
- bedrijfsfactoren. Neem zaken als bestaande gebouwen, de productie-intensiteit en het productieniveau van uw koeien mee in het ontwerp van uw stal;
- privé-omstandigheden. Past de stal bij uw persoonlijke voorkeur? Hoeveel vrije tijd wenst u? Hoeveel arbeidskrachten zijn er en hoeveel zullen er in de toekomst nodig zijn?

Er moeten veel keuzes worden gemaakt. Bouwt u voor een nieuw bedrijf of kiest u voor aanbouw bij het bestaande bedrijf? Kiest u voor een gangbare of een alternatieve bouwmethode (serrestal, boogstal)? Wilt u mestkelders of mestopslag buiten de stal?

4. Maatlat Duurzame Veehouderij (MDV)

Sinds 1 januari 2007 mogen gebouwen beperkt afgeschreven worden tot slechts 50 procent van de WOZ-waarde. Door te hoge taxatie van gebouwen wordt de afschrijving vaak nog verder beperkt. Als u bouwt volgens de Maatlat Duurzame Veehouderij (MDV), kunt u gebruikmaken van regelingen om tot de restwaarde te kunnen afschrijven. Wel

K&G-adviseur Wim van der Geest adviseert

U weet dat binnenkort het melkquotum wordt afgeschaft. In combinatie met de beperking van de afschrijving van gebouwen, drukken deze afschrijvingen niet meer de fiscale winst kunnen drukken. Dat betekent dat u ineens duizenden euro's meer 'winst' maakt. Die euro's gaan grotendeels naar de fiscus, tenzij u andere afschrijvingsposten heeft en daar nu al een goede planning voor maakt. Een MDV-stal past hier goed bij.

betekent dit gemiddeld 25 tot 30 procent hogere kosten door investeringen in milieu, dierwelzijn en energiebesparing. Aan de andere kant komt u mogelijk in aanmerking voor fiscale voordelen en/of subsidies als VAmil en MIA. Of van de Energie-investeringsaftrek. Let op: de EIA gaat niet samen met MIA.

Advies: bezoek de website www.smk.nl. Overige subsidies, vaak voor bovenwettelijke maatregelen, zijn via www.hetInvloket.nl of via de provincie te vinden. Met enkele uren zoeken op internet kunt u vele duizenden euro's terugverdienen! Heeft u zeer innovatieve plannen? Ga dan in een vroeg stadium praten met gemeente en provincie. Vaak zijn er voldoende mogelijkheden om hier (gratis) begeleiding en subsidies voor te krijgen.

5. Vergunningen

Begin minimaal een jaar vóór de bouw met de aanvraag, zodat de vergunningen rond zijn voordat de bouw start. De volgende vergunningen moeten in ieder geval worden aangevraagd:

Gemeente:

- Bouwvergunning: blijft u binnen het bouwblok of heeft u meer ruimte nodig?
- Milieuvergunning.
- Geur- en geluidhinder: woont u dicht bij woningen of in de bebouwde kom?

Provincie:

- Natuurbeschermingsvergunning: die kan nodig zijn wanneer u in de nabijheid van een Natura 2000 of natuurbeschermingsgebied uw bedrijf uitoefent.

6. Offerte-aanvraag aannemers

Vraag minimaal drie offertes aan en laat de kosten uitsplitsen naar de verschillende werkzaamheden. Zo kunnen werkzaamheden die u zelf doet, in de offerte in mindering worden gebracht en ziet u waar de verschillen tussen offertes zitten. Maak goede afspraken met aannemers en bouwbegeleiders over de taakverdeling.

Besparingsmogelijkheden zijn:

- Slim ontwerpen en eenvoudig uitvoeren.
- Bewuste keuze van bouwmaterialen voor zijwanden en spanten en voor de afwerking van wanden, vloeren en melkstal.
- Kwaliteit van bouwmaterialen.
- Stalrichting (nieuw of tweedehands).

7. Stap naar de bank voor de financiering

Vraag ook bij banken verschillende offertes op. Overweeg hierbij of het verstandig is om de rente vast te zetten en welke hypotheekvorm het best aansluit bij de risico's die u als ondernemer kunt of wilt dragen.

8. Start met de (ver)bouw

Doe zoveel mogelijk (voorbereidend) werk zelf. Dat scheelt in de kosten. Houd rekening met vertraging tijdens de bouw, dus plan zaken niet al te kort op elkaar.

9. Koeien verhuizen naar (nieuw)bouw

Na de onrustige tijd van (ver)bouwen zal de overgang naar de nieuwbouw opnieuw gewenning vragen: voor de koeien en voor uzelf. Neem de tijd. Kijk of alles goed verloopt. Als u een MDV-certificering wilt, moet u nog een controle laten doen als de stal klaar is.

10. Geniet!

Geniet van de gemaakte keuzes. Als u het leuk vindt om geïnteresseerden langs uw (nieuw)bouw te leiden, kunt u bijvoorbeeld een open dag organiseren. Anderen kunnen leren van uw aanpak en uw keuzes.

Voorzitter Henk Klever van VVB Rijn en IJsselstreek:

‘Blijven investeren in verjonging en vernieuwing’

Verenigingen voor Bedrijfsvoorlichting (VVB's) moeten blijven investeren in verjonging en vernieuwing, stelt voorzitter Henk Klever van de VVB Rijn en IJsselstreek. Hij zag het ledental de afgelopen jaren teruglopen van ruim 200 tot minder dan 80. De recente bestuursverjonging heeft zijn weerslag op het programma echter niet gemist.

Onder het motto 'Boer on Tour' trekken ongeveer veertig leden van de VVB Rijn en IJsselstreek en een aantal van hun familieleden half april vrijwel de hele dag uit voor een bezoek aan vier veehouders. Ze kijken hun ogen uit in drie nieuwe ligboxenstallen waarvan er één is voorzien van een Titan-melkrobot en een andere van een carouselmelkstal. Ook bezoeken de VVB-leden een vernieuwde kaasmakerij en maken ze kennis met de bedrijfsvoering van een biologische boer die plannen heeft om zijn veestapel uit te breiden van 100 naar 180 dieren. De geslaagde excursie sterkt voorzitter Klever in zijn mening dat 'zijn' VVB anno 2010 nog steeds bestaansrecht heeft. 'De deelnemers zijn enthousiast en de sfeer is goed. Als deelnemer krijg je tijdens een excursie in feite een paar spiegels voorgehouden. Met je eigen bedrijfsvoering in je achterhoofd maak je kennis met die van andere boeren. Dat is leuk én leerzaam. Natuurlijk kun en wil je lang niet alles toepassen op je eigen bedrijf, maar je doet altijd ideeën op.'

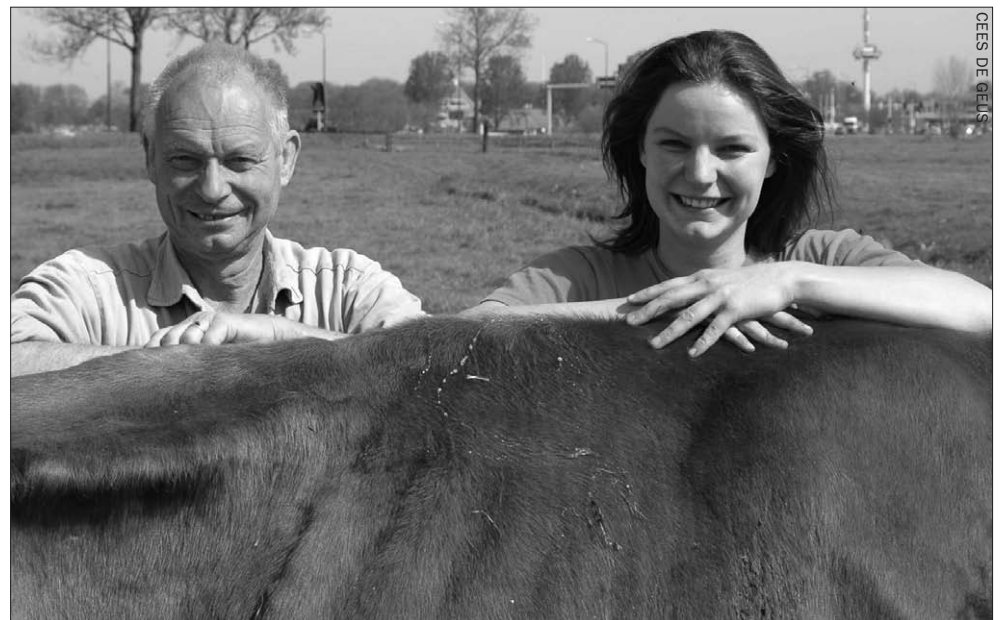
Transformatie

Mede door de vele nieuwbouw in onder andere Vleuten, De Meern en Nieuwegein is het aantal leden van VVB Rijn en IJsselstreek de afgelopen jaren flink afgenomen. Klever zelf ontkomt evenmin aan de verandering die grote delen van Utrecht ondergaan: door de aanleg van de nieuwe Utrechtse wijk Rijnenburg

dreigt hij 40 hectare pachtgrond kwijt te raken. Hij houdt daardoor 14 hectare over, veel te weinig voor de 65 koeien die hij en zijn dochter Marije momenteel in maatschap melken. 'Mogelijk is verbreding van de bedrijfsvoering een optie voor haar', blikt hij vooruit. 'Naast Rijnenburg komt Lange Vliet, een natuur- en recreatiegebied. Dat land kan ze misschien op extensieve wijze blijven gebruiken. In combinatie met optimalisering aan deze kant van de provinciale weg, hou je dan toch een levensvatbaar bedrijf over. En als dat niet lukt, is verhuizen naar Friesland een mogelijkheid. Daar heb ik een bedrijf van 38 hectare gekocht, dat ik verpacht tot duidelijk is hoe onze toekomst er hier uitziet.'

Dynamisch voeren

De VVB-voorzitter laat zich niet uit het veld slaan door de onzekerheid rond zijn eigen bedrijf. Naast de jaarlijkse excursie kon het bestuur de leden het afgelopen seizoen ook weer drie interessante themabijeenkomsten aanbieden. 'Om bestaansrecht te houden moet je als VVB blijven investeren in verjonging en vernieuwing', vindt Klever. 'Het één hangt daarbij met het andere samen. Het bestuur is onlangs flink verjongd met twee nieuwe, jonge bestuurders. Die hebben veel nieuwe ideeën en initiatieven. Dat zie je terug in de programmering. Bij de samenstelling van het programma maken we daarnaast gebruik van de nauwe

Henk Klever, zijn dochter Marije leunend op hun veertien jaar oude koe Greetje.

banden met LaMi, dat ons voedt met nieuwe ontwikkelingen en projecten.' Het afgelopen seizoen resulteerde dit onder andere in een bijeenkomst over zonnepanelen. Verder was Klever een van de VVB-leden die zijn bedrijf onderwierp aan een energiescan. Dit zal binnenkort resulteren in een rapport vol energiebesparingsadviezen. 'En momenteel is

dynamisch voeren een veelbesproken onderwerp binnen de sector', weet hij. 'Ik ben ervan overtuigd dat een themabijeenkomst over dit onderwerp dertig, veertig leden trekt. Zolang dat zo blijft, kunnen we prima functioneren. Over een fusie, bijvoorbeeld met VVB Lopikerwaard, kunnen we in de toekomst wel eens nadenken.'

Lid worden van de VVB

Als u lid wilt worden van de VVB in uw buurt, kunt u contact opnemen met een van de onderstaande contactpersonen.

VVB Zuidoost-Utrecht	M. Merkens (0343) 56 26 62
VVB Houten-Bunnik	J. van Wijk (030) 656 34 35 / (06) 41 45 39 49
VVB Leusden/Woudenberg	R. van Burgsteden (033) 494 80 35 / (06) 51 98 21 70
VVB Lopikerwaard	J. Vlooswijk (0348) 45 17 72
VVB Rijn en IJsselstreek	H. Klever (030) 666 13 80
VVB Noord-West Utrecht	R. den Boer (0297) 21 40 65
VVB Vijfheerenlanden	P. Schep (0183) 35 10 63

Boereninnovatie basis succesvol ondernemerschap

Op 24 maart bezocht een afvaardiging van het internationale netwerk Promoting Local Innovation (Prolinnova) drie melkveehouders in Langbroek en Lunteren. De bezoekers/beleidsmakers zijn betrokken bij duurzame landbouw in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. Zij wilden vooral weten in hoeverre innovatie een rol speelt op het gebied van duurzaamheid.

's Ochtends werden drie bedrijven bezocht die deelnemen aan het project 'Duurzaam bodembeheer': het bedrijf van Cor den Hartog (biologisch, Lunteren), dat van Cees-Jan en Marjan Nell (gangbare melkveehouderij en biologische kippenhouderij, Langbroek) en het bedrijf van Henk en Marja Verweij (gangbare melkveehou-

derij, Langbroek). Na een inleiding aan de keukentafel bekeek een groep het bedrijf. Daar werd duidelijk dat de aanpassing aan de veranderende regelgeving een constante factor is geweest, die iedere boer op zijn eigen manier heeft vormgegeven. Eigen omstandigheden en mogelijkheden werden en worden continu gecombineerd met nieuwe inzichten en kennis, waardoor het bedrijf zich geleidelijk aan ontwikkelt en verandert. Boereninnovatie is daarbij een sleutelwoord.

Een tweede groep bezocht het Streekhuis Kromme Rijn en sprak daar met Marieke Leentvaar van Leader en Wytze Brandsma van LaMi. Deze groep was ook te gast bij de Boterbloem in Amerongen, een melkveebedrijf met een camping en faciliteiten voor kinderfeestjes.

Een miljoen liter melk?!

Regelgeving speelt in ontwikkelingslanden geen doorslaggevende rol, maar ook daar is boerenkennis en participatie essentieel. Bijvoorbeeld als je wilt aanpassen aan de veranderende markt en de klimaatsomstandigheden. Daarom werd het Nederlandse proces van aanpassen en innoveren snel herkend. Wel was het een schok om te ontdekken dat een melkveehouder in Nederland bijna een miljoen liter melk per jaar kan produceren, zonder dat dit resulteert in een gegarandeerd fatsoenlijk inkomen. Kostprijsreductie en versterking van de bodemvruchtbaarheid zijn onder dergelijke omstandigheden 'boerenverstandopties', die zeker werden onderschreven door de beleidsmakers uit vijftien ontwikkelingslanden. Ook werd duidelijk dat

Tijdens het bezoek op 24 maart hadden de beleidsmakers uit vijftien ontwikkelingslanden begrip voor Nederlandse boerenverstandopties als kostprijsreductie en het versterken van de bodemvruchtbaarheid.

het door LaMi en de provincies Utrecht en Gelderland ondersteunde project 'Duurzaam bodembeheer' hierbij een positieve rol heeft gespeeld.

Minder MRL's op kwaliteitsfruit uit de Kromme Rijnstreek

‘Wat je er niet op spuit, hoeft er ook niet af’

Appels en peren die in de Kromme Rijnstreek zijn geteeld, onderscheiden zich in de markt. Dat is het belangrijkste doel van het project ‘Kwaliteitsfruit uit de Kromme Rijnstreek’. De nadruk ligt daarbij in eerste instantie op vermindering van de Maximale Residu Limiet (MRL) op peren van het ras Conference.

Kees van Dijk is een van de fruittelers in de Kromme Rijnstreek die zijn appels en peren laat sorteren en koelen op het bedrijf van Anton van Wijk, dat sinds 2006 BRC-gecertificeerd is. Van Wijk: ‘Alle producten die we verwerken, voldoen minimaal aan de GlobalGAP-eisen. BRC gaat nog een stuk verder. Met allerlei stringente regels minimaliseren we de risico's op het gebied van voedselveiligheid. Als er iets misgaat, zijn appels en peren die hier zijn gesorteerd en gekoeld bovendien traceerbaar.’ Maar doordat in de loop der jaren steeds meer koel- en sorteerbedrijven zich als BRC-gecertificeerd zijn gaan profileren, raakten Van Wijk en andere telers in de Kromme Rijnstreek hun voorsprong kwijt. ‘We zijn ingehaald door de tijd, dus hebben we besloten de bakens te verzetten’, zegt Van Dijk. ‘Supermarkten begonnen een steeds lagere Maximale Residu Limiet (MRL) te eisen. Met het project ‘Kwaliteitsfruit uit de Kromme Rijnstreek’ zijn we daar met dertien telers op ingesprongen. Want we willen ook aan de absolute bovenkant van de markt blijven leveren.’

Toediening ozon

Het project is een initiatief van LTO Noord, wordt begeleid door Fruitconsult en AFSG van Wageningen Universiteit en richt zich

op peren van het ras Conference. Van Wijk licht de projectopzet toe. ‘Iedere deelnemer heeft in september 2009 minimaal twee keer twintig kisten beschikbaar gesteld, met peren die deels na de oogst zijn ondergedompeld in Philabuster en vervolgens zijn verdeeld over twee koelcellen. In de ene cel wordt ozon toegediend, dat een desinfecterende werking heeft. In de andere cel staat geen ozon-generator. Als blijkt dat ozon vruchtrot tegengaat, hoeven we in het groeiseizoen minder fungiciden te spuiten, met minder MRL's als resultaat. Wat je er niet op spuit, hoeft er immers ook niet af?’

In mei gaan de koelcellen open en worden de resultaten van de proef beoordeeld. In het gunstigste geval zal blijken dat toediening van ozon voldoende is om het percentage vruchtrot binnen aanvaardbare perken te houden, met mogelijk zelfs jaar-ronde bewaring als resultaat. Van Dijk zou al tevreden zijn als hij 's zomers minder hoeft te spuiten door een combinatie van een naooogstbehandeling met Philabuster en toediening van ozon in de koelcel. ‘Dat zou veel MRL's schelen en de kwaliteit van ons fruit een flinke impuls geven.’

Positieve resultaten

De proef wordt in het seizoen 2010-2011

Anton van Wijk (links) en Kees van Dijk: ‘Alleen door samen voorop te blijven lopen, kun je je onderscheiden in deze overvolle markt.’

voortgezet en is, zo voorspellen Van Dijk en Van Wijk, nog maar het begin van de samenwerking onder de noemer ‘Kwaliteitsfruit uit de Kromme Rijnstreek’. ‘Met dit project laten we zien dat we onze nek durven uit te steken. Als het misgaat met een van de partijen, nemen

we met z'n allen het verlies. En als het goed gaat, profiteren we ook met z'n allen van de positieve resultaten. En reken maar dat dit nog maar het begin is. Want alleen door samen voorop te blijven lopen, kun je je onderscheiden in deze overvolle markt.’

Kees van Dijk en Anton van Wijk

Kees van Dijk heeft een gemengd bedrijf op het voormalige landgoed Rhijnauwen in Bunnik. Hij pacht 42 hectare land van de gemeente Utrecht. Samen met zijn vrouw Ingrid combineert hij het melken van veertig koeien en het weiden van veertig stuks vleesvee met de teelt van appels (6 hectare) en peren (3 hectare). De fruitopstanden aan de andere kant van de Kromme Rijn zijn samen 9 hectare groot. Anton van Wijk heeft een fruittelbedrijf van 14 hectare in 't Goy. Daarnaast is hij eigenaar van een koel- en sorteerbedrijf met een capaciteit van respectievelijk 4 miljoen kilo (koelen) en 10 miljoen kilo (sorteren) per jaar.

Biodiversiteit in windhagen

Vrijwilligers in de Kromme Rijnstreek hebben vorig jaar maar liefst 4.200 uur besteed aan het inventariseren van de biodiversiteit in windhagen rond boomgaarden. In totaal werden 22.270 insecten op groepen ingedeeld. Een enorme prestatie.

Biodiversiteit is de verscheidenheid aan levende organismen op een bepaalde

plaats. Omdat de biodiversiteit afneemt, is 2010 uitgeroepen tot het Jaar van de Biodiversiteit. Het op peil houden van de biodiversiteit is namelijk van groot belang, ook in de landbouw. Vaak ongemerkt houden nuttige organismen schadelijke organismen op een laag niveau, waardoor de schade aan gewassen vermindert en de productie van voedsel veiliggesteld wordt.

Dit belang was ook de aanleiding van de inventarisatie in de Kromme Rijnstreek, die zich richtte op de windhagen rond perenboomgaarden. Samen met de rijstroken en de omgevende windhagen vormen fruitbomen een in het oogspringend landschapselement en een ecosysteem, waarvan ook veel insecten- en spinnensoorten deel uitmaken. Van de 1.000 tot 2.000 insectensoorten die in boomgaarden huizen, is maar een fractie schadelijk voor de fruitproductie, want bijna elk van deze plaaginsecten wordt door meerdere natuurlijke vijanden belaagd.

Telers kunnen fruitspintmijt en appelroestmijt op een laag niveau houden door scheuten met daarop appelroofmijt uit te leggen. De vruchtbladroller is dankzij de invoering van geïntegreerde bestrijding volledig onder controle van natuurlijke vijanden. En de perenblad- vlo wordt het leven flink zuur gemaakt door de oorworm en de roofwants, twee natuurlijke vijanden die in windhagen voorkomen.

Veel insecten

Vrijwilligers namen klopmonsters van diverse windhagen: ze hielden een witte bak onder een tak om er vervolgens een paar keer flink tegenaan te tikken, zodat de insecten in de bak vielen. Tussen al die insecten bleken springstaartjes het vaakst voor te komen. Springstaartjes zijn ideaal voedsel voor andere insecten, zoals roofwantsen. Roofwantsen leveren een belangrijke bijdrage aan de natuurlijke beheersing van plagen.

De vrijwilligers toonden aan dat er veel verschillende insecten in windhagen voorkomen. En als er in de nabijgelegen boomgaard meer voedsel voor ze is, vliegen ze daarheen. Zonder de windhagen kunnen ze echter niet, omdat ze dan geen winterschuilplaats hebben. Of geen alternatief voedsel, voor als er in de boomgaard weinig te vinden is. Op die manier levert de biodiversiteit rond de boomgaard een bijdrage aan de natuurlijke beheersing van plagen. En het levert ook nog eens een aantrekkelijk landschap op waarin het prettig werken en recreëren is.

Vruchtbladroller

Direct zaaien maïs biedt perspectief

Het project 'Partnergewas' heeft in 2009 op basis van twee demo's laten zien dat direct zaaien van maïs op veen qua opbrengsten veel potentie heeft. Maar dan moet de graszoden wel eerst gesneden en gekeerd worden, want alleen zaaien in de graszode biedt onvoldoende voordeel. De praktijk toont interesse voor de methode. De techniek voor toepassing vraagt meer onderzoek.

Gebeurtenis: op 12 mei 2009 werd op twee veengrondlocaties in Utrecht maïs direct in het grasland gezaaid. Het ging om een demoveld onder gangbare omstandigheden op Proefboerderij Zegveld en een demoveld onder biologische omstandigheden bij Joost Samsom in Wilnis. Vervolgens vond op 24 augustus op Zegveld en bij Joost Samsom een goed bezochte demodag plaats. Ook op de open dag van het proefbedrijf op 25 september toonden boeren, loonwerkers, beleidsmakers en onderzoekers veel belangstelling voor de demo.

Teelt en opbrengsten

In totaal is 2,5 ha maïs gezaaid en bemest met 30 m³ drijfmest per hectare. Alleen in Zegveld vond aanvulling met KAS plaats en werd de graszode doodgespoten. Qua weersomstandigheden was 2009 een goed maïsjaar. De demo op de

proefboerderij gaf op 6 oktober een zeer goede opbrengst van 21 ton ds/ha zien. De werkzaamheden bij de oogst hebben geen sporen in het veld achtergelaten, zodat de grasmat een beschermende functie houdt. Twee dagen later is na een zeer oppervlakkige bewerking nieuw gras ingezaaid.

Bij Joost Samsom werden verschillende technieken vergeleken waarmee de concurrentie van het gras op de groei van de maïs kon worden beperkt zonder het gras dood te spuiten.

De volgende behandelingen zijn getest:

1. **Maaïen.** Zolang de hoogte van de maïs het toeliet, is het gras tussen de maïs om de twee à drie weken gemaaid.
2. **Frequent maaïen.** Het gras tussen de maïs werd om de één à twee weken gemaaid.
3. **Zodesnijden.** Eind mei sneed een zodesnijder de zode tussen de maïsrijen op

Vóór op de trekker staat de 6-rijige strokenfrees die 12 cm freest en drijfmest in de strook vermengt. De mesttoevoer gebeurt via een mesttank die ernaast rijdt. Achterop de trekker zaait de gewone maïszaaimachine in de gefreesde stroken.

circa 3 cm onder de grond af. Op 1 juli is de deels weer vastgegroeide zode opnieuw losgesneden.

4. **Zodesnijden en plag omkeren.** Na het snijden eind mei is de plag omgekeerd. Op 1 juli is de plag weer teruggelegd.

De tabel toont een overzicht van de opbrengsten. De technieken zodesnijden en zodesnijden + plag omkeren kunnen vooralsnog alleen op proefveldschaal plaatsvinden, omdat de mechanisatie voor een grotere schaal ontbreekt. Deze technieken gaven wel zeer goede opbrengsten voor maïs-teelt onder biologische omstandigheden. Alleen maaïen, ook wekelijks, geeft niet de gewenste resultaten.

Onbekend maakt onbemind?

Direct zaaien van maïs met doodspuiten van het gras is zo goed als praktijkrijp, maar moet onder boeren en loonwerkers nog bekendheid krijgen. Onderzoek van

het Louis Bolk Instituut bij direct zaaien van maïs op zandgrond in Brabant en Drenthe heeft laten zien, dat de nitraatgehaltes tijdens het seizoen veel lager zijn dan bij ploegen of spitten en dat de organische stof en het bodemleven behouden blijven. Bij de biologische teelt liggen kansen, want direct zaaien heeft voordelen die uitdrukkelijk bij de biologische bedrijfsvoering horen, zoals behoud van bodemleven, organische stof en gewasdiversiteit. Daarnaast is het achterwege laten of minimaliseren van bespuitingen belangrijk voor de (drink)waterkwaliteit. Dit biedt mogelijkheden voor biologische én gangbare bedrijven.

De uitdaging voor vervolgonderzoek is om de graszode als sterke concurrent voor de maïs uit te schakelen, zonder de voordelen van het behoud van de grasmat te verliezen. Zodesnijden + plag omkeren geeft goede resultaten, maar hiervoor moet de techniek nog verder worden ontwikkeld.

Maisopbrengsten bij de verschillende technieken (7 oktober)

Gebruikte techniek	Opbrengst (ton ds/ha)
Maaïen	5,6
Frequent maaïen	9,3
Zodesnijden	14,4
Zodesnijden + plag omkeren	17,5

Goede resultaten ondanks jaren van hoge financiering

Verbeteren van mest-, kuil- en bodemkwaliteit en de juiste keuzes maken dat Anton de Wit zijn bedrijf al jaren gestaag kan laten groeien, ondanks een moeilijke uitgangssituatie en hoge financiële lasten. Reden genoeg voor een excursie van veehouders uit De Utrechtse Waarden in het kader van het project 'Meer uit Minder'.

Hoge financiële lasten bij overname van het bedrijf door aankoop van grond en quotum deden Anton de Wit begrijpen dat hij zuinig moest zijn. Bovendien produceerden zijn koeien gemiddeld nauwelijks meer dan 4.000 liter per jaar. Om te kunnen blijven boeren, moesten er keuzes worden gemaakt die het bedrijf zouden optimaliseren.

Een ban op kunstmest in de jaren negentig zorgde eerst voor wat minder productief land, maar dat is inmiddels flink verbeterd door een gezond bodemleven. Aan de mestkwaliteit wordt gewerkt door een goed rantsoen voor de koeien, gehakseld stro in de ligboxen (inmiddels vervangen door Boxcompost) en de toevoeging van koolstof via het middel FIR. Doel: zoveel mogelijk organische stikstof in de mest. Dit bindt aan de bodemdeeltjes en komt langzaam vrij. Ammoniakale stikstof zorgt daarentegen voor grotere verliezen door vervluchtiging in ammoniak en uit- en afspoeling. Naast de samenstelling van de mest is ook de structuur van belang: de mest moet zo goed mogelijk verteerd zijn.

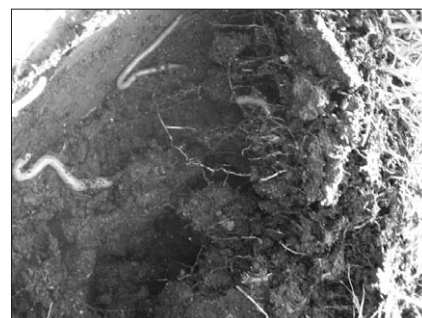
Bovengronds uitrijden

De Wit brengt de mest op de bodem aan (in plaats van erin) op het moment dat de draagkracht van het land het toelaat. Dan wordt de mest optimaal benut. Het bodemleven moet aan het werk om de organische stikstof vrij te maken voor de plant. Bij het nemen van een spadesteek is het opvallend hoeveel regenwormen er te zien zijn. Ook de structuur van de grond is erg mooi. Er zijn veel groeipunten van wortels te zien. Voor een nog betere benutting van eigen mineralen en bodem wordt het land na een lange droge periode met de baggerspuit bemest en beregend.

Goed rantsoen

Om het gehele winterseizoen een goed rantsoen te kunnen voeren, worden de eerste drie snedes over elkaar heen gekuild. De loonwerker brengt het gras en De Wit rijdt het zelf aan. Met een extra verzwaarde shovel worden de snedes over de gehele kuilplaat verdeeld en vast aangereden. Boven op de snedes komt een laag bierbostel en een laag zetmeel. De Wit denkt erover om er volgend jaar ook een laag maïs tussen te doen. De 'lasagnekuil' is zo strak aangereden dat er geen broei te voelen is, ondanks een vrij lage voersnelheid. Latere snedes worden apart ingekuild met een laag maïs ertussen en gevoerd als zomerrantsoen.

De Wit laat zien dat het loont om kritisch te kijken naar hoe je de factoren bodem, plant, dier en mest zo optimaal mogelijk op elkaar kunt afstemmen. Met een schommelende melkprijs kan dit nog wel eens de belangrijkste factor worden om een bedrijf duurzaam te kunnen voortzetten.

< Bij het nemen van een spadesteek in het perceel van Anton de Wit zijn naast veel witte groeipunten van wortels veel regenwormen te zien.

< De kuil is strak aangereden waardoor er geen broei ontstaat. In de voermengwagen wordt FIR toegevoegd om de vertering door de koeien te verbeteren.

Biologische boer heeft beter saldo

Er komt steeds meer vraag naar biologische melk. In 2009 lag het saldo van biologische boeren 6 cent per kilo meetmelk hoger dan bij de gangbare collega's. Dat scheelt bij een quotum van 500.000 kilo maar liefst 30.000 euro. Het gemiddelde bedrijfsquotum van circa 500.000 kg melk van biologische bedrijven ligt bijna 300.000 kg lager dan dat van gangbare bedrijven. Het krachtvoerverbruik is op biologische melkveebedrijven 20 procent lager dan op gangbare bedrijven, maar desondanks liggen de voerkosten 2,1 cent per kg meetmelk hoger. Dit komt vooral door het duurdere biologische mengvoer. Deze

meerkosten worden gecompenseerd door de hogere melkprijs. Biologische melkveebedrijven zijn met een intensiteit van 8.000 tot 10.000 kg melk per hectare op het gebied van ruwvoer grotendeels zelfvoorzienend. De inzet van klavers compenseert een deel van het ontbreken van de kunstmestgift op de drogestofopbrengst ruwvoer. De drogestofopbrengst per hectare blijft echter aanzienlijk lager. De melkproductie ligt met 8.200 kg per koe zo'n 1.800 kg lager dan bij de gangbare collega's. Ook liggen de vet- en eiwitgehalten respectievelijk 0,16 procent en 0,03 procent lager. Zie ook www.biologischondernemen.nl.

Al ruim 170 bedrijven gescand

Voor de 200 beschikbare LaMi-energiescans hebben zich voldoende ondernemers aangemeld. Inmiddels zijn er ruim 170 scans uitgevoerd, de meeste op melkveebedrijven. Zo'n twintig ondernemers hebben nu een beroep gedaan op de 'Stimuleringsregeling duurzaamheid, energie en klimaat'. De aanvragen zijn vooral bedoeld voor voorzoekers en frequentieregelaars voor warmteterugwinning. De DEK-regeling voorziet in bijdragen aan vernieuwende projecten op het gebied van duurzaamheid, energie, klimaat en waterketen. Tot 30 juni 2010 is de regeling opengesteld. Zie www.provincie-utrecht.nl/utrechtklaarvoordetoekomst. Op deze site vindt u ook het intakeformulier.

Interesse? Vul nu de bon in!

Als u interesse heeft in een van de omschreven activiteiten in deze Aanjager, stuur dan deze bon ingevuld in een envelop naar: LaMi, Streekhuis Kromme Rijn, Brink 2, 3935 SB Werkhoven.

Naam: _____

Adres: _____

Postcode: _____ Woonplaats: _____

Telefoon: _____ E-mail: _____

Ik heb belangstelling voor:

- Bouw duurzame melkveestal
- Agrobiodiversiteit in de fruitteelt
- Kwaliteitsfruit in de Kromme Rijnstreek
- Duurzaam bodembeheer in de Gelderse Vallei, Kromme Rijn, De Venen, De Utrechtse Waarden, Vecht en Weide
- Projecten biologische landbouw
- Ik heb een projectidee namelijk _____

Melken in de Venen

Hoe kan ik optimaal boeren in de Utrechtse Venen? Welke koe past op mijn bedrijf, met mijn strategie en mijn ruwvoer? En hoe doen collega's dat? Deze vragen staan centraal in het LaMi-project 'Duurzame en robuuste koeien in de Venen', dat door CLM Onderzoek en Advies en DLV Rundvee Advies wordt uitgevoerd. Op enkele melkveebedrijven, die onderling sterk verschillen maar allemaal een goed bedrijfsresultaat hebben, wordt nu informatie verzameld: over de bedrijfsvisie en de bedrijfsstrategie en over technische gegevens. Wat is voor de betreffende agrariërs een graadmeter voor de be-

drijfsprestaties? Wat zijn belangrijke fokkerijkenmerken? Welke eisen stelt het landschap aan de koe? Het project levert snel interessante inzichten op. Enkele uitspraken van de deelnemers: 'Ik melk altijd zelf. Dan zie je het meest en heb je er de meeste grip op. Het geeft overzicht.' En: 'De koe mag niet te veel pieken. Een te hoge productie is funest voor koeien in de Venen.'

Als alle informatie op een rij staat, worden de melkveehouders in de regio uitgenodigd voor een presentatie van de resultaten, zodat iedereen ervan kan leren.

Vraatschade funest voor derde demo

Elders in dit nummer van Aanjager wordt verslag gedaan van twee demo's in het kader van het project 'Partnergewas'. Naast de proeven met het direct zaaien van maïs op veen werd bij Bert de Groot in Kamerik een demo gestart om onder biologische omstandigheden in bestaand grasland gerst te zaaien in de gefreesde stroken. Helaas is de proef voortijdig gestopt wegens bovenmatig veel vraatschade door ganzen en hazen. Het perceel is verder als grasland beheerd.

Wilt u op de hoogte worden gehouden van nieuwe ontwikkelingen, of meewerken aan een peiling? Stuur uw emailadres naar Wytze Brandsma.

Olifantsgras voor verwarmen kunstmelk

Op 22 april werd het drie meter hoge olifantsgras geoogst bij de familie Henken in Achterberg (Rhenen). Het bedrijf is hierdoor grotendeels zelfvoorzienend in de warmtevraag van de kalverhouderij. Het olifantsgras wordt gebruikt als brandstof voor het verwarmen van de kunstmelk voor de kalveren. Kijk voor meer informatie op www.lami.nl.

Colofon

Aanjager is een uitgave van LaMi. LaMi is hét loket voor de innovatieve ondernemer op het platteland. Aanjager wordt verzonden aan alle boeren en tuinders in Utrecht.

LaMi

p/a Streekhuis Kromme Rijn
Brink 2
3935 SB Werkhoven
Telefoon:
(06) 18 30 04 67 (Herbert Mombarg),
(06) 21 12 46 16 (Wytze Brandsma) of
(030) 258 21 27.
Webadres: www.lami.nl
E-mail:
wytze.brandtsma.lami@provincie-utrecht.nl of
herbert.mombarg.lami@provincie-utrecht.nl

Productie

Roodbont Communicatie,
Zutphen
Redactie
Cees de Geus, Ton van Schie,
Wytze Brandsma, Herbert Mombarg
Eindredactie
Maud van der Woude Tekstwerk,
Klein Wetsinge
Vormgeving
Heijdens Karwei,
Amsterdam